

1. בראשית פרק ו פסוק ו - ח (פרשת בראשית)

וַיִּנָּחֵם יְקֹוֹק כִּי־עָשָׂה אֶת־הָאָדָם בָּאָרֶץ וַיִּתְּעַצֵּב אֶל־לִבּוֹ (ו)
וַיֹּאמֶר יְקֹוֹק אֶת־הָאָדָם אֲשֶׁר־בָּרָאתִי מֵעַל פְּנֵי הָאֲדָמָה מֵאָדָם (ז)
עַד־בְּהֵמָה עַד־רֶמֶשׂ וְעַד־עוֹף הַשָּׁמַיִם כִּי נַחֲמָתִי כִּי עָשִׂיתָם

2. בראשית פרק ו פסוק יח - יט (פרשת נח)

וַהֲקִמֹתִי אֶת־בְּרִיתִי אִתְּךָ וּבֵאתִי אֶל־הַתֵּבָה אֹתָהּ וּבְנֶיךָ וְאִשְׁתְּךָ וְנִשְׁי־בְנֶיךָ (יח)
אִתְּךָ:

3. רש"י בראשית פרק ו פסוק יח (פרשת נח)

והקמותי את בריתי - ברית היה צריך על הפירות שלאב ירקבו ויעפשו, ושלא (יח)
יהרגוהו רשעים שבדו

4. רמב"ן בראשית פרק ו פסוק יח (פרשת נח)

והקמתי את בריתי - אמר רבי אברהם לאות כי השם נשבע לו שלא ימות (יח)
במבול הוא ובניו. ואם לא נכתב תחילה מפורש, כאשר מצאנו במשנה תורה
(דברים א כב) נשלחה אנשים לפנינו. ומלת והקימותי, שאקיים שבועתי. והקרוב
אלי שזאת הברית רמז לקשת. וטעם ברית, הסכמה ודבר שבחרו שנים

5. מאמרי פחד יצחק

א. "לך לך מארצך וממולדתך... ואעשך לגוי גדול ואברכך ואגדלה
שמך".¹ הנה מתיחד נסיון זה מבין שאר הנסיונות שנתנסה בהם
אברהם אבינו בזה שהובטח לו השכר בשעה שנצטוו על מעשהו.
והרי בנסיון העקידה שנאמר לו "וירש זרעך את שער אויביו", באה
לו ההבטחה אחר המעשה, "יען אשר עשית..." ואילו בשעת הציווי
"העלהו לעולה" לא נאמר ולא נרמז לו כלום.

ב. ביחוד זה גנוז יסוד גדול. מבוסס הוא על המבואר אצלנו
במאמר ימים נוראים שנה זו.² המדובר היה בהגדרת "ברית" בתור
הנהגה דלמעלה של חרטה ותיקון על מעשה של העבר, בציור של
"נחמתי כי עשיתים".³ כלומר, שכך סידרה ההנהגה העליונה, מהלך
והנהגה של תשובה ותיקון על מעשה הקודם. "נחמתי כי עשיתים".
הרבה מן השומעים נעצרו להתרכז על החידוש שבנקודת חרטה
ותיקון אצלו כביכול. מרוב ההתבוננות שבנקודה זו, "האבן זיי
פארהערט דער עיקר דערהער" (הפסידו עיקר הנקודה) של יסוד
המאמר. והוא שכריתות-ברית מהוה תיקון להבא על "נחמתי כי
עשיתים", וכמו שיתבאר.

ג. ביאורה של נקודה זו הוא על פי היסוד שנשנה אצלנו⁴ שתשובה טעונה קבלה להבא בדוקא, וכל מעשה פרישה מן החטא בלי קבלה להבא מראש יכול להיות נידון כפעולה של יראת שמים, אבל אינו נחשב מעשה של תשובה. כי זה הכלל: תשובה טעונה קבלה מראש לתקן העבר. וכמו שהוא למטה, כך הוא גם למעלה. בכדי ליצור שם תשובה מצטרפת קבלה להבא עם נחמה על העבר, ואותה קבלה להבא היא ההודעה מראש על כריתות ברית לתקן המצב של אדם הקודם בלי כריתות ברית. נקוט כלל זה בידך: כל הבריתות שנכרתו מהקב"ה בכל הדורות אינם אלא שלבים בקבלה לתקן אותה צורת אדם שנבראה תחלה בלי ברית.

ד. באמירת "לך לך" לאברהם התחיל התהליך של יצירת תיקון אותו אדם שעליו נאמר "נחמתי", לכך, מופיעה כאן הבטחת שכר, לא בתור שכר, אלא בתור קבלה. כביכול אומר, אני מקבל עלי לעשות כך וכך – "ואעשך לגוי גדול וכו'", שהתיקון צריך להופיע כתוצאה מכריתות ברית, קבלה להבא. בהתאם לזה, באה כאן הבטחה הצמודה לציווי. המכוון הוא לציין מראש שכל מה שייעשה בתהליך זה, בעקבות הבטחה-קבלה-כריתות ברית – היא באה. (אף על פי שאין כאן ברית ממש, מכל מקום ברית בין הבתרים אינה אלא המשך ובירור מהנעשה כאן).

ה. והשתא מובן שרק בציווי זה של "לך לך" נאמר שכר מראש מטעם הנזכר, ואילו בעקידה שלא בא השכר רק בתור שכר, לכן לא נאמר אלא בסוף, כמו כל תשלומין שאינן אלא בסוף.

ו. מעתה יהיה מיושב קושי בכתוב הנאמר בכניסת נח לתיבה: "והקמתי את בריתי אתך ובאת אל התיבה"⁵. הלא עדיין לא נכרתה שום ברית בעולם, אם כן, על איזו ברית מדובר כאן?

ז. עומק הפשט בזה נמצא במפרשים שפירשו ש"זאת הברית רמו לקשת"⁶, אף שעדיין לא נודעה, ולא הוזכרה ברית הקשת. והם הם הדברים, "נח מצא חן"⁷. נח מהוה שלב ראשון בתהליך התיקון דעשיית האדם. מוצאים אנו כבר גם כאן פעולה ותנועה דרך קבלה להבא של מעלה. לפני כניסתו לתיבה, כבר נאמר לו "והקימתי את בריתי", היינו הבטחת ברית אפילו לפני שהגיעה לאויר העולם בפועל ממש.

(כה) ויאמר ארור כנען עבד עבדים יהיה לאחיו⁵¹.

הנה ישנן משונאינו מאומות העולם הטוענים שכלל ישראל היא אומה גזענית, שהרי התורה אומרת שכנען ארור והוא יהיה עבד עבדים לאחיו, הרי שהשפילה התורה את גזע כנען למדרגת עבד. אבל האמת ודאי היא לא כן, דהא זה ברור שדעת התורה היא כנגד גזענות, וכבר הוכחתי זה בחידושי לעיל בפרשת בראשית [א' פכ"ב] מלשון המשנה בסנהדרין [דף ל"ז ע"א]: מפני מה נברא האדם יחידי שלא יאמר אדם לחבירו אבא גדול מאבך, הרי שבדוקא שינה הקב"ה במין האדם משאר המינים וברא רק אדם יחידי כדי שלא יבואו בני האדם לידי מדה מגונה זו. אלא שלפ"ז צריכים לבאר את פעולתו של נח במה שהוריד את כנען למדרגת עבד והשפילו משאר מין האדם, והרי זה לכאורה פעולה גזענית טהורה.

אבל באמת אין לזה שום שייכות עם גזענות, דגזענות פירושה שגזע אחד מתנשא מעל גזע אחר בגלל מוצאו ויחוסו וכאילו שהוא נוצר "מחומר" עילאי וטוב יותר וכדומה, אבל כאן הטעם שחילק ביניהם נח היה משום מדותיו המושחתות של חם ובנו כנען, ומדות אלו הנחיל הוא לבניו אחריו וכמו שאמר חז"ל [פסחים דף קי"ג ע"ב]: חמשה דברים צוה כנען את בניו כו' אהבו את הגזל ואהבו את הזימה ושנאו את אדוניכם ואל תדברו אמת, ומכיון שראה נח מדות כאלו אצל משפחת כנען, מאז קילל אותם שישארו עבדים כל ימי חייהם ולא יבואו בקהל ישראל.

וכמו כן הוא מה שאנו אומרים "אתה בחרתנו מכל העמים", ששונאי ישראל טענו שמזה אנו מראים כאילו אנו חושבים את עצמנו למיוחסים יותר מאומות העולם, ודאי אין זה משום שדת ישראל גזענית היא חס ושלום, אלא שאנו אומרים שמכיון שאנו ירשנו מדות מהוגנות וישרות מאבירי דעה כאלו כמו אברהם יצחק ויעקב, ואנו עמדנו בהר סיני וקבלנו תורת ה' מפי משה רבינו, ממילא אנו בני מעלה יותר משאר העמים, כי הרי אנו שיפרנו את עצמנו במדות טובות ובהתקרבות להשי"ת, אבל הרי כל מי שרוצה יכול להתגייר ולהצטרף אלינו ואז גם הוא יכול לומר על עצמו "אתה בחרתנו מכל העמים", מה שאין זה אמת בשאר האומות הגזעניות שלא מרשים לאחד מן החוץ להצטרף אליהם.

ומוכרח זה ממה שאנו אומרים אתה בחרתנו מכל העמים, וכן אומרים אנו בברכות התורה כל יום אשר בחר בנו ממכל העמים, ואעפ"כ בסדר הסליחות אנו אומרים "אשמנו מכל עם", ולכאורה זה תמוה, איך אנו יכולים לומר שאנו הנבחרים מכל עם ואעפ"כ אשמנו מכל עם. אבל הוא הדבר אשר דברנו, המעלה שלנו היא לא ביחוסנו העצמי ובמוצאינו העילי, אלא בזה שאנו נבחרנו מכל העמים בגלל מעלותינו הנבחרות, א"כ מכיון שחטאנו ולא שמרנו על עצמנו א"כ ממילא אנו אשמנו מכל עם, כי ככל שתגדל מדרגת האדם כן תגדל חטאתו אם יכשל, ודו"ק.